

**О. Непомнящий,
О. Медведчук**

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Розглянуто теоретичні аспекти формування та розвитку системи управління ризиками. Виділено основні підходи у дослідженні ризиків. Сформульовано перелік етапів управління ризиком. Визначено основні принципи побудови системи управління ризиками.

Ключові слова: ризик, управління ризиком, ризик-менеджмент, ситуація ризику, невизначеність, ідентифікація ризику, аналіз ризику.

Проблема управління ризиками існувала завжди. Ризик став невід’ємною частиною нашого життя. ХХ ст. істотно розширило предметну область ризику, включивши в неї застосування ядерної енергії, маніпулювання генами, поширення вірусу імунодефіциту тощо. Саме на сучасному етапі усвідомлюється необхідність наукової рефлексії ризику, економічна і етична неможливість дії методом “проб і помилок”. Однією з основних філософських передумов стає переконання у можливості “впливу на майбутнє” у бік зниження потенційних небезпек і “управління” ризиком. Зокрема, в останні роки значно зріс інтерес до проблем, пов’язаних із технологічним ризиком промислових виробництв, і ця гілка “ризикології” зайняла особливе місце серед інших приватних областей за ступенем розробленості та інституалізації. На сьогодні існує безліч періодичних видань, функціонують наукові товариства, проводиться підготовка фахівців із управління ризиками.

Питання формування та розвитку системи управління ризиками порушувалися у працях багатьох відомих українських та зарубіжних вчених, таких як: В. Бараннік [1], У. Бек [2], І. Белова [3], В. Вітлінський [4], Г. Великоіваненко [5], Н. Верхуша [6], І. Гусєва [7], О. Дзюблук [8], М. Клапків [9], В. Коваленко [10], О. Криклій [11], Т. Мостенська [12], Л. Прийдун [13], І. Посохов [14], О. Пожар [15], А. Савицька [16], Н. Скопенко [17] та інші.

Незважаючи на свою значимість і актуальність, проблема управління ризиками залишається теоретично мало розробленою. На сьогодні не сформовано однозначний категоріальний апарат; відсутня єдина класифікація факторів і показників; немає комплексного дослідження проблем управління ризиками.

Ціллю статті є дослідження теоретичних аспектів формування та розвитку системи управління ризиками та надання пропозицій із удосконалення цього процесу.

Термін “ризик-менеджмент” має іноземне походження. Міжнародний комітет зі стандартизації (ISO) визначає “risk management” як узгоджену діяльність із управління та контролю над організацією з урахуванням ризику [18].

У вітчизняній спеціальній літературі як синоніми стали використовувати замість одного два терміни: “управління ризиком” і “ризик-менеджмент”. Це обумовлено особливостями перекладу терміна “risk management”, зокрема використовуються два різних види добору еквівалентів в українській мові: дослівний переклад (“управління ризиками”) і транскрипція (“ризик-менеджмент”).

У разі використання дослівного перекладу існує протиріччя використання терміна “управління ризиком”, що виявляється в підміні об’єкта, на якого спрямована діяльність: одні вчені в ролі об’єкта розглядають безпосередньо ризик [19], інші – організацію [20]. Згідно з філософською термінологією, найбільш загальними функціями “управління” вважаються: підтримка і оптимізація системних характеристик, свідомий вплив на внутрішні і зовнішні (щодо організованих систем, які виникли природним або штучним шляхом) процеси [21]. Таким чином, коли ми використовуємо термін “управління”, то об’єктом управління повинна бути організована система, така як підприємство (організація).

Таким чином можливо визначити ризик як багатофакторну модель, яка також може бути об’єктом управління, але використовуючи термін “управління ризиками” у трактуванні І. Посохова і термін “ризик-менеджмент” як синонім, ми значно звузили значення останнього [22].

Отже, з метою уникнення суперечності необхідно розрізнити поняття “ризик-менеджмент” і “управління ризиком”.

У сучасній економічній науці інтенсивно розвивається теорія управління ризиками підприємства на основі економіко-математичних методів та інформаційних технологій. Застосування теорії на практиці дає змогу зберегти життєдіяльність підприємств в ринкових умовах, збільшити тривалість їх життєвих циклів, підвищити стійкість до зовнішніх впливів, а також поліпшити результати їх фінансово-господарської діяльності. Управління ризиками допомагає контролювати розвиток ситуації і завдяки прийняттю певних заходів максимізувати позитивні і мінімізувати негативні наслідки ризикових подій [23].

Ризик в економіці можна визначати, як брак інформації про можливе досягнення однієї або декількох цілей. Оскільки невизначеність результатів економічної діяльності обумовлена об’єктивними чинниками, то і сама невизначеність в економіці є об’єктивною, а отже, і ризики тут необхідно вважати об’єктивною категорією.

Менеджмент ризику – скоординовані дії з керівництва і управління організацією стосовно ризику.

Основна мета управління ризиком полягає у поліпшенні фінансових результатів підприємства і створення таких умов, щоб воно не набуло більших втрат, ніж допустимі.

Процес управління ризиком полягає у дослідженні і аналізі ймовірності настання випадкової шкоди, розробці системи розпізнання ризику, можливо найефективнішого зведення його до мінімуму або усунення [24].

У дослідженнях ризиків можна виділити два підходи: об’єктивний і філософський. Об’єктивний підхід заснований на розумінні раціонального людини і виходить з того, що існує можливість пізнання об’єктивної дійсності. У філософському підході наголошується, що дійсність комплексно описати не можна.

В 70-ті рр. XX ст. у США з’явилися перші дослідження в галузі соціології та психології сприйняття і оцінки ризику. З деяким відставанням у часі, але більш фундаментально, ця проблематика розроблялася в німецькомовній соціології [25]. У тематиці соціальних досліджень останніх 20 років можна виявити зміни. Якщо спочатку йшлося про досить очевидне розходження між оцінкою ризику експертами і населенням, то поступово центр дослідного інтересу перемістився з емпіричного аналізу сприйняття до аналітико-нормативного аналізу комунікацій з приводу ризику і вирішення пов’язаних із цим організаційно-управлінських завдань (руйнівний вплив факторів ризику на певні соціальні групи, імперативи справедливого розподілу витрат, психологія сприйняття

ризиків та оцінки ймовірності певних подій, суспільно-економічна та суспільно-політична доцільність дій і рішень).

Серед різноманіття підходів до вивчення ризику можна виділити два основних. Перший – “технічний” – має більш тривалу історію і, розглядаючи ризик як фізичний атрибут технологій і абстрагуючись від суб’єктивних цінностей, як правило, зводиться до кількісної оцінки ймовірності певної шкоди в координатах простору і часу. У найпростішому випадку минулі і справжні статистичні, медичні, економічні тощо. дані проєктуються у майбутнє, причому для більш точної оцінки ризику залучаються результати багатьох наук (наприклад, при оцінці збоїв у системі “людина – машина” знадобилося залучення психології, при моделюванні поведінки населення в екстремальній ситуації – соціології). Якщо дані про стан об’єкта відсутні або відбулось складне переплетіння обставин, вдаються до моделювання ймовірності подій на основі синтезу декількох ліній заповідання (розподіл отруйних хімічних речовин, рівень радіації тощо). Характерною особливістю технічної оцінки ризику є антиципація (передбачення) і послідовне узагальнення впливів і наслідків. Загалом завдання “технічної” оцінки ризику зводиться до знаходження шляху задоволення потреб з мінімальним можливим збитком. При такому підході тимчасові і соціальні розподіли інтегруються в одновимірній системі, а ризик є “розмінною монетою”, єдиною універсальною одиницею виміру зв’язку низки змінних величин і, насамперед, ймовірності певних явищ та величини збитку.

В останні роки “технічний” підхід до вивчення ризику все частіше піддається критиці. Німецький соціолог У. Бек у полемічному запалі навіть кваліфікував його як зумовлену відомчим інтересом стратегію виробників ризику, націлену на “наукове” обґрунтування необхідності певної його форми [26]. Така оцінка, безумовно, є перебільшенням, спричиненим “алергією на технократизм”, проте в ній є раціональне зерно. Виявляється явна невідповідність між одновимірною логікою обчислення технологічного ризику і багатомірністю людських критеріїв вибору, оцінки і поведінки в умовах ризику. Не існує “абсолютно об’єктивного” ризику, який абсолютно не залежить від того, усвідомлюється він чи ні.

Першими проявили самостійність у вивченні ризику економісти і психологи. Виходячи з факту, що людину не страшать певні об’єктивні обставини, а пов’язані з ними суб’єктивні уявлення про шкоду і користь, вони запропонували враховувати психологічні фактори при підрахунку збитків. Був зроблений крок за межі кола суто “матеріальних” оцінок втрат, і визнана не менша значимість витрат економічних і загальнокультурних. І якщо відповідь на питання “що гірше” в умовах, коли вимірювання ведеться у людських життях і обсягах руйнувань, дається порівняно легко, то відповідь на питання “що краще” в загальнолюдському сенсі відкрила безліч мотивів і бажань, політичних, економічних, соціологічних, психологічних тощо пріоритетів. Дослідження ризику як міждисциплінарний напрямок з тих пір пройшли шлях від наївності одновимірних математизованих у душі класичного природознавства подань до сучасного рівня науковості.

Другий підхід – “соціальний” – відчутно заявив про себе лише в 60-ті рр. XX ст. у контексті суперечок про соціальні аспекти атомних технологій. Вже в ті роки аналіз соціальних аспектів ризику торкнувся майже 20 суспільствознавчих дисциплін, а досвід наступних десятиліть продемонстрував вирішальне значення “системного бачення проблеми”. На відміну від першого, “соціальний” підхід вбачає безпосередній зв’язок оцінок ризику з цінностями та нормами соціального спрямування і враховує аксіологічні,

політичні, етичні, соціологічні, психологічні, економічні тощо. аспекти, які тісно переплетені між собою, що неможливо, звертаючись до одного з них, не стикатися з іншими. Водночас технократичні тенденції продовжують залишатися характерними для більшості управлінських рішень і свідчать про їх “недемократичності”, “етичної слабкості” і “недостатньою законність” [27].

“Технічний” та “соціальний” підходи, як правило, протиставляються один одному. Термін “технічні аспекти ризику” при цьому характеризує машини, технології, фізичні, хімічні та інші процеси в абстракції від людських ресурсів і людського чинника, в той час як термін “соціальні аспекти ризику” – все те, що не належить до технологій (демонстрації і страйки, громадські рухи і захворюваність, рівень життя і продуктивність праці). Виділення цих двох “ідеальних типів” є чисто об’єктивним (все те, що не люди; все те, що не машини) і не прояснює їх сутності, що властиво ранньому етапу у вивченні феномену ризику, коли більш рельєфно виділилися лише загальні напрямки досліджень, що знаходяться на поверхні і не є специфічними для аналізу ризику, а тому не збільшують нашого знання про нього.

Аналіз визначень ризику, які даються різними авторами, дає змогу відзначити, що більшість ознак, які характеризують категорію “ризик”, є критеріями разового вживання. Науковці схиляються до пов’язання поняття “ризик” із “можливістю небезпеки, загрози, невдачі”, “настання збитків”, “зі всякою загрозовою можливістю зла”, і лише окремі автори характеризують “ризик” як “дію на удачу в надії на щасливий результат” [28]. Тут хотілося б відзначити ознаку, що характеризує ризик, як шанс, оскільки багато авторів звертають увагу на відмінність ризику від шансу, а також від збитків.

Відомий економіст В. Вітлицький вважає, що ризик – це небезпека (можливість несприятливого результату, збиток – це дійсне фактичне негативне відхилення, а шанс – можливість позитивного результату [29].

Інакше дав визначення шансу М. Клапків – він допускав існування шансу можливості шкоди, крім того, він визначив ризик як всі можливі шанси шкоди від цієї дії [30].

Наступною за частотою вживання є ознака “ймовірність”. Спільність із нею має низка інших понять (наприклад, можливість). Основою ризику є імовірнісна сутність діяльності. Розглянемо поняття ймовірності.

Об’єктивно існують такі види ризику, як ризик стихійних лих тощо. Таким чином, визначення ризику як діяльності суб’єктів господарського життя не цілком коректне. Визначення ризику через ознаку “перспектива” вказує на невіддільний від ризику компонент – часовий лаг між компонентом вчинення діяння, пов’язаного з ризиком і моментом його прояву [31].

Продовжимо дослідження і розглянемо поняття ситуації. Виходячи з того, що до ситуації належать умови, в яких здійснюється явище, і його причини, можна зазначити, що поняття “ситуації” ширше за логічним обсягом, ніж окреме явище. Звідси доречно припустити, що ситуація може бути визначником ризику.

Щоб встановити це конкретніше, наведемо визначення самої ситуації. В Енциклопедичному словнику з державного управління ситуація визначається як стан системи, що характеризується певними ознаками; деяка сукупність подій, пов’язаних у цілісність проблемою [32]. Поняття ризику повністю відповідає цьому формулюванню, тому що ризик, з одного боку, може бути представлений як сукупність обставин – джерел ризику, які поодиночі або спільно призводять ризик до певного результату.

З іншого боку, ризик є подією, що розвивається, кінцевим результатом якої буде результат. Водночас це конкретна ситуація, що обумовлює необхідність пошуку відмітних ознак, що характеризують ризик. Такими ознаками, на думку М. Мостенської, є поняття “відхилення” і “зміна”. Зазначений автор вважає, що параметри поточної ситуації можуть бути відхилені (змінені) від параметрів планової ситуації, що призводить до невизначеного результату розвитку цієї ситуації. Зрозуміло, що саме таку ситуацію і можна співвіднести з ризиком [33].

О. Дзюблюк подає поняття ризику як об’єктивного явища, що за своєю світоглядною суттю є невід’ємним елементом існування об’єктивної реальності, одним із способів енергетичного та інформаційного спрощення середовища шляхом приведення його у найбільш ймовірний стан [34].

Автори монографії “Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти” дуже переконливо висловились на користь того, що ризик є суб’єктивною категорією; ризик – один із видів психічного ставлення суб’єкта до свого діяння. Загрозу і небезпеку вони виділили як об’єктивні категорії, реально існуючі поза всякою свідомістю людини, причому існуючі незалежно від її волі [35]. На їх думку, небезпека не є ризиком, вона існує сама по собі і до певного моменту не пов’язана з ризиком.

На нашу думку, більш ємним, що включає обидва вищевикладених підходи (ризик – явище і діяльність), є розуміння ризику як моделі, яка, по суті, є абстрактним уявленням дійсності. З цієї точки зору ризик можна розглядати як набір явищ або подій, що виявляються в ході діяльності у певний момент часу, пов’язаної з реалізацією певного проекту (досягнення усвідомлених цілей) певним суб’єктом господарської діяльності. Ці явища або події впливають на цілі і викликають відхилення від них, мають кількісні або якісні оцінки.

Розглядаючи ризик як модель, ми визначили, як одну з його складових, “ситуацію ризику” (можлива кількість джерел ризику). На сучасному етапі часто замість цього поняття використовують словосполучення “навколишнє середовище”, де мешкає носій ризику. Ми вважаємо, що доцільніше використовувати термін “ситуація ризику”, який позначає сукупність різних обставин і умов, що створюють певну обстановку не просто для “носія ризику”, а для певного виду діяльності, і чинить на нього вплив.

Ризиковану ситуацію супроводжують такі співіснуючі умови:

- приналежність ризику будь-якої діяльності;
- наявність невизначеності; суб’єктивне або об’єктивне (математично розраховане відхилення від очікуваних результатів) усвідомлення ризикованої ситуації;
- необхідність вибору суб’єктом (носієм ризику) альтернативи (відмова від вибору також є різновидом альтернативи);
- можливість кількісно і якісно визначити ступінь імовірності здійснення обраних альтернатив.

Розглянемо ситуацію ризику на конкретному прикладі: суб’єкт господарського життя при реалізації проекту зіткнувся з ситуацією ризику, акт такого розуміння позначається поняттям “усвідомлення ризику”, яке може бути як суб’єктивним, так і об’єктивним. Усвідомлення допомагає людині подолати невизначеність шляхом вибору і реалізації альтернативи.

Всі альтернативи можуть бути оцінені і в ході їх реалізації існують ймовірності:

- 1) одержання бажаного результату – спрацьовування методу фінансування, а отже, забезпечення інноваційного проекту фінансуванням;

2) настання небажаних наслідків – відсутність джерела фінансування;
3) відхилення від обраної мети, які можуть принести як позитивний, так і негативний результат – зникнення джерела фінансування або спрацювання методу фінансування, знаходження ефективнішого джерела фінансування.

Таким чином, у поданому прикладі ми розглянули приватний ризик для конкретного суб'єкта (ініціатор інноваційного проекту) в конкретній ситуації.

Ситуацію ризику потрібно відрізнити від ситуації невизначеності. Тут виникає спірне питання при трактуванні поняття “невизначеність”. З одного боку, зрозуміло, що воно за логічним обсягом ширше, ніж поняття “ризик”. З іншого боку, невизначеність – це всього лише характеристика об'єктивної і суб'єктивної реальності [36].

Таким чином, основна відмінність між ризиком та невизначеністю полягає у тому, чи відомі суб'єкту, що приймає рішення, кількісні ймовірності настання певних подій. Якщо ризик характерний для виробничо-економічних систем із масовими подіями, то невизначеність існує, як правило, в тих випадках, коли ймовірність наслідків доводиться визначати суб'єктивно через відсутність статистичних даних за попередні періоди [37]. Такий підхід до інтерпретації категорій ризику і невизначеності прийнятий у неокейнсіанській традиції. У той час, як неокласична школа вважає ці поняття тотожними.

На додаток до ознак доцільно відзначити, що науковці розрізняють суб'єктивну і об'єктивну оцінку прояву ризику. При характеристиці ризику як об'єктивного явища в літературі використовуються такі категорії: “загроза, небезпека”, “шкідлива подія”, “невигодні майнові наслідки”, “матеріальні втрати” тощо. У філософському аспекті об'єктом вважаються чинники, які не залежать від волі і бажання людей, а суб'єктивне – те, що від них залежить.

Висновки

Із проведеного вище аналізу можна зробити певні висновки. На сьогодні в Україні немає однозначного розуміння сутності ризику. Це пояснюється тим, що ризик – це складне багатоаспектне явище, що перебуває у постійному, динамічному русі і розвитку, що має безліч незбіжних, а іноді протилежних основ і передумов. Це і пояснює можливість існування кількох визначень понять ризику з різних позицій, тому доцільно буде запропонувати таке визначення ризику: ризик – це ситуація, зумовлена невизначеністю, супутньою будь-якої діяльності з невизначеним результатом розвитку, який визначається ймовірністю відхилення параметрів ситуації від заданого рівня, що призводить до необхідності передбачення розвитку ситуації. Таке визначення дає змогу розглянути категорію “ризик” у ситуативному аспекті, що допомагає ширше розкрити сутність і зміст ризику.

Критичний аналіз підходів до визначення змісту процесів управління ризиками дав змогу нам сформулювати власний перелік етапів управління ризиком, який повинен включати шість найбільш істотних фаз, а саме:

- ідентифікація ризику;
- аналіз ризику;
- розгляд альтернатив управління ризиком;
- оцінка різних варіантів;
- прийняття управлінського рішення в галузі ризику;
- контроль процесу управління ризиком.

При управлінні ризиком на підприємстві значна увага має бути приділена таким сферам, як виробництво, логістика, дослідження розвитку.

Для управління ризиком потрібно використовувати методи збереження ризику і компенсацію збитків, створення резервних фондів, залучення зовнішніх джерел; зниження і виключення ризику, зниження ймовірності настання несприятливих подій; передачу відповідальності за ризик через страхування, фінансові гарантії та поручительства, внесення в договори та контракти положень про ризик.

До основних принципів побудови системи управління ризиками належать: оптимальні поєднання централізації і децентралізації в управлінні, єдність політичного і господарського керівництва, ринкове ведення господарства, стимулювання, науковість, відповідальність, підбір та розстановка кадрів, економічність і ефективність.

Список використаної літератури

1. Ризик-менеджмент суб'єктів енергетичного ринку як складова механізму забезпечення енергетичної безпеки : монографія / Н. В. Караєва, І. І. Гусєва, В. О. Бараннік, А. О. Савицька. К. : Софія-А, 2012. 256 с.
2. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / [пер. с нем. В. Седельника, Н. Федоровой]. М. : Прогресс-Традиция, 2000. 383 с.
3. Ризик-менеджмент у банку: теорія та організація : монографія / уклад. [І. В. Белова, О. А. Криклій, О. М. Пожар, Н. П. Верхуша]. Суми : КОРПУНКТ, 2014. 147 с.
4. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. К. : КНЕУ, 2004. 480 с.
5. Там само. 480 с.
6. Ризик-менеджмент у банку... 147 с.
7. Ризик-менеджмент суб'єктів енергетичного ринку... 256 с.
8. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку : монографія. Т. : ФОП Паляниця В. А., 2015. 295 с.
9. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків : монографія. Т. : Економічна думка & Карт-бланш, 2002. 570 с.
10. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти : монографія / за ред. В. В. Коваленко. Одеса : ОНЕУ, 2017. 304 с.
11. Ризик-менеджмент у банку... 147 с.
12. Мостенська Т. Л., Скопенко Н. С. Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства // Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 3(7). С. 72—79.
13. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку... 295 с.
14. Посохов І. М. Аналіз змісту поняття ризик і наукові підходи щодо визначення сутності ризику // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" : зб. наук. пр. темат. вип. : Технічний прогрес та ефективність виробництва. Х. : НТУ "ХПІ". 2012. № 5. С. 101—108.
15. Ризик-менеджмент у банку... 147 с.
16. Ризик-менеджмент суб'єктів енергетичного ринку... 256 с.
17. Мостенська Т. Л., Скопенко Н. С. Ризик-менеджмент як інструмент управління... С. 72—79.
18. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків... С. 64.
19. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку... С. 12.

20. Мостенська Т. Л., Скопенко Н. С. Ризик-менеджмент як інструмент управління... С. 21.
21. Посохов І. М. Аналіз змісту поняття ризик і наукові підходи щодо визначення сутності ризику... С. 32.
22. Там само. С. 32.
23. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві... С. 78—80.
24. Ризик-менеджмент суб'єктів енергетичного ринку... С. 37.
25. Система ризик-менеджменту в банках... С. 61.
26. Бек У. Общество риска... С. 25.
27. Ризик-менеджмент у банку... С. 45.
28. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку... С. 31.
29. Там само. С. 32.
30. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків... С. 91.
31. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві... С. 87.
32. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. С. 357.
33. Мостенська Т. Л., Скопенко Н. С. Ризик-менеджмент як інструмент управління... С. 73.
34. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку... С. 34.
35. Система ризик-менеджменту в банках... С. 49.
36. Ризик-менеджмент суб'єктів енергетичного ринку... С. 38.
37. Ризик-менеджмент у банку... С. 34.

*Стаття надійшла до редакції 11.12.2017
Схвалена до друку редколегією 22.12.2017*

О. Nepomniashchy,
О. Medvedchuk

THE EVOLUTION OF PROCESS-ORIENTED PERSONNEL MANAGEMENT

The article deals with theoretical aspects of the formation and development of a risk management system. The main approaches in the research of risks are highlighted. The list of stages of risk management is formulated. The basic principles of building a risk management system are determined.

Key words: risk, risk management, risk management, risk situation, uncertainty, risk identification, risk analysis.